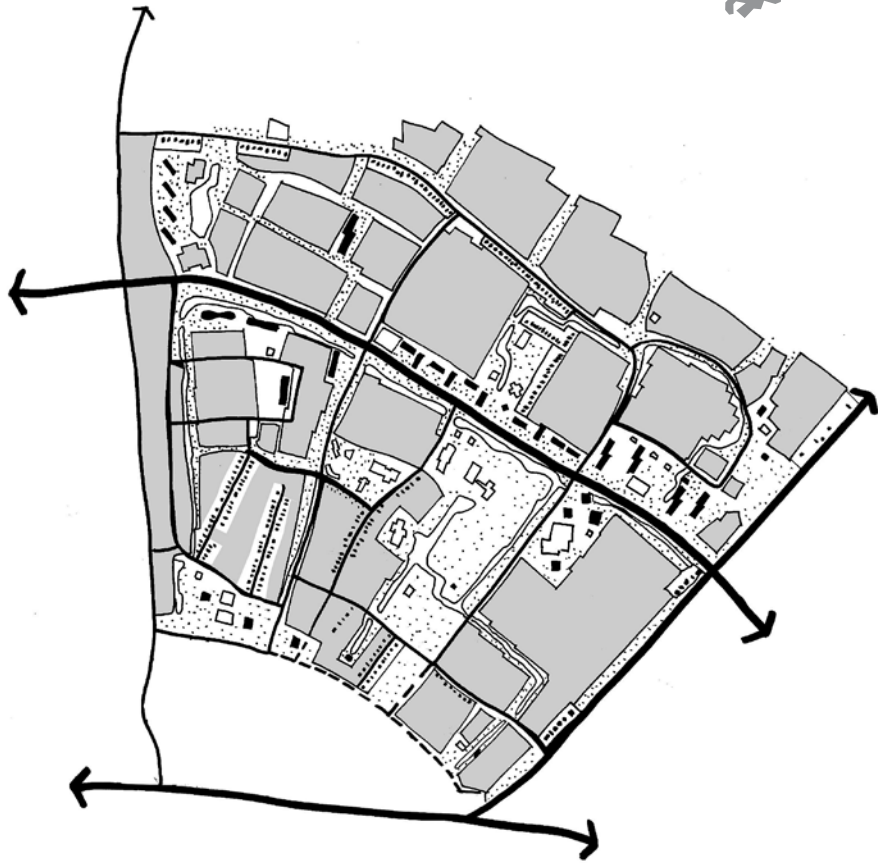
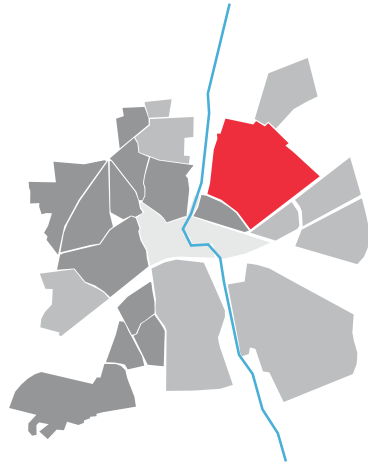

* Licht, lucht en ruimte. Precies zoals het bedoeld was.

Zevenhuizen

> De ruimtelijke opbouw van Zevenhuizen: een heldere hoofdstructuur gemarkeerd door hoogbouw. Buurten zijn opgebouwd uit een herhaling van 'stempels' met rijwoningen.

De naam Zevenhuizen verwijst naar het oude buurtschap Zevenhuizen dat ten zuidwesten de grote nieuwbouwwijk Zevenhuizen ligt. Dit buurtschap werd al in de zestiende eeuw genoemd in archiefstukken als een 'kamp met zeven huizen'. De namen Anklaar, Sprenkelaar, Schoonbroek en de Mheen verwijzen naar kleinschalige ontginningen in het gebied.

> De moderne stad met platte daken, gezien vanaf een flat aan de Parelvisserstraat in 1977.

> Het schetsontwerp voor Zevenhuizen uit 1963 toont een verdeling van woonvelden, gescheiden door brede groenstroken en waterpartijen. In elk gebied zijn rijtjes van woningen om een parkeerhof gerangschikt die als 'stempel' talloze keren herhaald wordt. Let op de hoogbouw (de zwarte balkjes in de tekening) die toen nog in het Mheenpark gepland was maar uiteindelijk vooral rond Laan van Zevenhuizen zijn gebouwd.

> Een schoolvoorbeeld van licht, lucht en ruimte

Na de oorlog groeide Apeldoorn zo explosief dat er al snel behoefte was aan een grootschalige uitbreiding van ruim 7000 woningen. Hiervoor maakte Apeldoorn definitief de stap over het kanaal. Na de bouw van Kerschoten en parallel aan de ontwikkeling van Apeldoorn Zuid, werd er daarom vanaf 1962 gewerkt aan een uitbreidingsplan voor het gebied ten noordoosten van het oude buurtschap Zevenhuizen tot aan de huidige Anklaarseweg. De ontwerper van het plan was ir. Dick Delver, het toenmalige hoofd van de afdeling stedenbouw. In het uitbreidingsplan ontwierp hij vier woonbuurten: Sluisoord en de Mheen met daartussen een groot parkgebied en Anklaar en Sprenkelaar ten noorden van een nieuwe ringweg Laan van Zevenhuizen. De gebieden waren onderling verbonden via een 'beugel' in de vorm van de hoofdwegen Sluisoordelaan, Mheenlaan en Anklaarseweg.

De wijk werd ontworpen volgens de toen algemeen geaccepteerde principes van de 'functionalistische stedenbouw': een groene wijk met een strikte scheiding in functies en een herhaling van identieke woongebieden met dezelfde woontypes en ook veel hoogbouw. Het was een ontwerpmethodologie en filosofie die ook ten grondslag ligt aan Kerschoten en Zuid, maar in Zevenhuizen op de meest rationele, grootschalige en planmatige manier is gerealiseerd. Op het schetsontwerp uit 1963 is dat het best zichtbaar. Groengebieden scheiden verschillende 'woonvelden'. Elk woonveld werd vervolgens ingevuld met een herhaling van een standaardopzet van woningen. Deze manier van stedenbouw staat wel bekend als 'stempelstructuren', de herhaling ('stempeling') van steeds dezelfde elementen in dezelfde opzet.

In het plan werden grote groenstroken en waterpartijen ontworpen. Dat was nodig, omdat de grondwaterstand hoog was. De waterpartijen hielpen het gebied te draineren, waardoor het geschikt werd voor woningbouw. Daarnaast werd grote waarde gehecht aan hun functie als gebruiksgroen voor de mensen die in de geplande hoogbouw kwamen wonen en geen eigen tuin zouden krijgen.

> Ritme en regelmaat

Beeldbepalende ingrediënten:

- * Schakelen en stapelen met blokjes zorgt voor buurten vol variatie en contrast
- * Het oorspronkelijke groenontwerp als een spel van horizontaal en verticaal
- * De functionele en ingetogen openbare ruimte oogt vanzelfsprekend
- * Herontwikkeling als verrijking van de wijk

Stempelwijk: bouwen met blokjes

Bij de ontwikkeling van de naoorlogse woonwijken was het in heel Nederland zoeken naar manieren om zo efficiënt mogelijk grote aantallen woningen te kunnen bouwen. Zo ook in Apeldoorn. Dit alles om de woningnood aan te pakken en om de grootstedelijke plannen van Apeldoorn te kunnen realiseren. Er werd geëxperimenteerd met nieuwe bouwmethoden om met relatief goedkope materialen en tegen lage kosten zo snel mogelijk woningen te kunnen bouwen die licht, lucht en ruimte boden.

De meest efficiënte oplossing hiervoor was de woning terug te brengen naar een rechthoekige basisvorm: de woning als een soort legoblokje, waarmee je eindeloos kunt variëren. Door de blokjes op verschillende manieren te schakelen en te stapelen ontstaan buurten vol variatie en contrasten.

Om de legoblokjes te kunnen schakelen zijn de zijkanten 'blind' (zonder ramen). En omdat de zijwanden de enige dragende wanden zijn, zijn de voor- en achtergevels geheel of gedeeltelijk vrij in te vullen. Uiteraard is ook hier herhaling het efficiëntst, waardoor je ook daar veel dezelfde soort gevels ziet. Vaak met veel glas waardoor dit soort woningen ook wel bekend staan als 'doorzonwoningen'. Zo ontstaan vanzelf grote reeksen van dezelfde woningen, waarbij het verschil vooral zit in de lengte van de rijtjes (hoeveel legoblokjes op een rij), de manier hoe ze ten opzichte van elkaar staan of de detaillering en kleurstelling.

Een spel van horizontale lijnen

Net als het legoblokje zijn de woningen teruggebracht naar een standaardmaat, waarbij woningen eerder breed dan hoog zijn. Daardoor was het niet

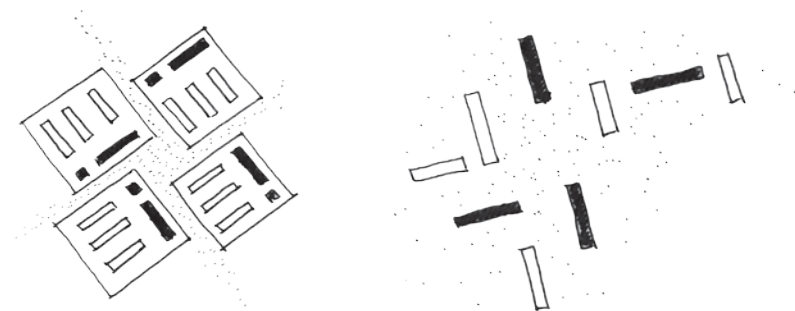

Tip!

- * Respecteer het seriematige karakter waaruit de wijk is opgebouwd en pas dit ook bij nieuwe ontwikkelingen toe.
- * Inspireer nieuwe woningen op de horizontale architectuur van de oorspronkelijke wijk.
- * Wees voorzichtig met kleur. Hoe meer overeenkomst binnen het rijtje, hoe beter.

> Een stempel bestaat uit rijtjes woningen, die ten opzichte van elkaar verschoven en gedraaid zijn. Verder wordt er een parkeerveldje en een stukje openbaar groen aan de stempel toegevoegd, zodat de stempel alle voorzieningen heeft voor het dagelijks gebruik als woonomgeving.

> Twee smaken van stempelen. Verschillende soorten woningen gecombineerd in buurtjes met groen ertussen (links) of grote gebouwen los in het groen (rechts).

> Een stempel kan ook opgebouwd zijn uit hogere blokken. Het tussenliggende groengebied wordt dan groter, omdat de woningen minder grond in beslag nemen maar boven op elkaar gestapeld zijn.

> Hoe groter de eenheid in indeling en materiaal van de gevelpanelen, hoe meer er mogelijk is met kleur. De felgekleurde geveldelen en voordeuren vormen slechts een accent. De verschillende kleuren van de kozijnen vallen weg bij de overheersende grondtoon van de bakstenen. Het is een wankel evenwicht en gelukkig helpt het groen in de tuin mee.

> Een twijfelgeval. Door de overstekende dakrand, de terugliggende panelen en de brede stroken baksteen, kan dit blokje al die kleuren net hebben. Het helpt als de kozijnen wit zijn en alleen het gevelpaneel afwijkt.

> Elke flat is een spel tussen herhaling en abstractie enerzijds en individualiteit en menselijke maat anderzijds.

alleen makkelijker om snel en efficiënt te kunnen bouwen, maar ontstond er vanzelf al een sterk horizontaal beeld. In Zevenhuizen is het spel van de horizontalen in de wijkopzet ingezet en in de woningen verder uitgewerkt. De horizontale delen van de tussenvloer, de dakrand, het tuinmuurtje of de pui worden bij veel woningen sterk benadrukt in de vormgeving van de voor- en achtergevels. Daklijnen zijn dominant, net als lage muurtjes of buisjes langs de tuin. Verticale lijnen zijn vaak beperkt tot de tussenmuren tussen de woningen of zelfs alleen de regenpijp.

Ritme en regelmaat brengt samenhang, variatie biedt afwisseling

De grootschalige herhaling van woningen in Zevenhuizen levert een overzichtelijk en rustig geheel. Doordat de woningen per buurtje wel van elkaar verschillen, blijft er tegelijkertijd genoeg variatie om de wijk niet saai te maken. Natuurlijk hebben sommige bewoners de behoefte hun woning te verbijzonderen of is er de noodzaak de woning op te knappen en beter te isoleren. Dit resulteert vaak in een afwijkende kleur, andere kozijnen of nieuwe gevelpanelen. Tot op zekere hoogte kan dit goed, vooral als het rijtje waar de woning deel van uitmaakt een sterk bakstenen kader heeft. Dat bindt de individuele woningen samen tot een groter geheel van het rijtje. Als de baksteen tussen de gevelpanelen zich beperkt tot een dun randje ter hoogte van de woningscheidende wand, kan te veel kleurverschil het blokje uiteen laten vallen. Dan is het zoeken van samenhang in kleur en materiaal extra belangrijk.

Tip!

- ★ Iedereen kan een bijdrage leveren aan het instandhouden van het ritme en de regelmaat dat de wijk zo mooi maakt.
- ★ Het belangrijkste is daarbij de kleuren en materialen van de woning afstemmen op die van de burens. Zijn alle dakranden wit, ga deze dan niet blauw schilderen. Heeft iedereen een stenen muurtje rond de tuin, breek hem dan niet af.

Tip!

- ★ Versterk het eigen karakter van de flats, zodat ze als unieke bakens in de wijk functioneren.
- ★ Besteed speciale aandacht aan de aanhechting van de flat op de grond.
- ★ Zorg voor grote gebaren waarmee de flat van afstand gezien eenheid behoudt.
- ★ Pak alle gevels binnen een rijtje gezamenlijk aan, zodat de hoofdkleur en indeling gelijk blijven.

Flats ter oriëntatie

Hoge gebouwen in een verder lage stad helpen om je te oriënteren. Je ziet ze al van verre en zo weet je welke richting je op moet. In Zevenhuizen is dat het meest duidelijk. De witte torens bovenop winkelcentrum De Mheen en de flats met de gekleurde deuren en grote letters langs de Laan van Zevenhuizen zijn herkenningspunten.

Hoogbouw en de menselijke maat

De hoogbouw bestond aanvankelijk net als de laagbouw uit een stapeling van steeds dezelfde woningen. Binnen de gebouwen was weinig variatie, waardoor elke verdieping er gelijk uitzag en elke woning dezelfde was als die erboven of ernaast. Hierdoor werden vooral de hoogbouwflats abstracte gebouwen, waar met moeite nog de menselijke maat en de individuele woning is te ontdekken. Beide zijn wel nodig om het gevoel te geven een 'thuis' te hebben (dát is mijn woning). Bij de renovatie van de Gentiaanflats in Sluisoord en De Valkflat in Anklaar is dat probleem aangepakt. Bij de Gentiaanflats zijn verschillen aangebracht tussen de voordeuren, waardoor elke woning afzonderlijk meer opvalt. Ook is de manier waarop de flats op de grond staan veranderd. De woningen op de eerste verdieping hebben elk, via een trap, een voordeur aan de straat gekregen. Dat is prettiger en sociaal veiliger voor de mensen op straat dan alleen maar bergingen die een dichte 'blinde' muur opleveren. De galerijen en balkons zorgen voor een grote samenhang binnen het gebouw, maar ook tussen de flats onderling. De entrees zijn transparant gemaakt, waardoor het grote gebouw wat minder massief overkomt. Hier en daar kun je via de deuren naar de bergingen op de begane grond dwars door het gebouw kijken.

Bij De Valk is de flat in twee stukken verdeeld, waarbij aan één kant de galerijen zijn gehandhaafd en aan de andere kant een nieuwe verdeling in vlakken is gemaakt. De sterke horizontale indeling is daarmee gebroken. De gesplitste flat met de nieuwe namen Prelude en Nocturne heeft een veel afwisselender uiterlijk gekregen, waar je ook weer de individuele woning en de menselijke maat beter in terug ziet.

De kracht van het oorspronkelijke groenontwerp

Zevenhuizen heeft een aantal duidelijke recepten hoe met het groen omgegaan kan worden op een manier die past bij het oorspronkelijke ontwerp van de wijk en die als inspiratie gebruikt kunnen worden bij (her)ontwikkelingen. Allereerst is het groen altijd ontworpen als onderdeel van het spel

Tip!

- ★ (Her)ontwerp een gebied altijd als totaalbeeld, waarbij groen en architectuur elkaars tegenhanger zijn en zo elkaar versterken.
- ★ Gebruik groen om contrasten in het stadsbeeld te versterken. Hoog versus laag, zacht naast hard, los voor strak.
- ★ Sluit bij de soortkeuze van de beplanting aan op het naoorlogse sobere manier van assortimentstoepassing.
- ★ Herstel doorlopende groene ruimtes door later toegevoegde frutsels weg te snoeien.

> Groen als volwaardig onderdeel van het totaalontwerp. Het gras is een tapijt dat de verschillende blokken verbindt. De heesters zijn een plintje en de bomen zijn coulissen in de ruimte.

> Ge(s)laagde composities. Met simpele middelen en zorgvuldig ontworpen beplantingsplannen is een rijk totaalbeeld ontstaan. Gras en struiken onderstrepen de horizontale lijnen. Bomen maken door hun verticaliteit een contrast met de horizontale lijnen van het gazon, de haag en de bebouwing (linksonder) of versterken juist het horizontale beeld doordat ze zelf ook eerder breed dan hoog zijn (rechtsonder).

> Eenvoudige klassieke profielen in grijs tinten: alle aandacht gaat uit naar de architectuur en het groen.

> Hofjes kennen dezelfde opbouw, maar zijn uitgevoerd in betonstraatstenen.

> Rondom de flats sluit de grotere en grovere maat en materiaalkeuze aan bij de grote maat van de flats.

> De ingetogen opzet en het materiaalgebruik komt terug in de parken en langs groenstroken en singels.

> Het beheer bepaalt mede de sfeer van de openbare ruimte. Verschillen tussen strak gemaaid en ruig gras zorgen voor subtiele contrasten langs paden, parken en oeverranden.

van horizontalen en verticalen, dat zowel in de wijkopzet als in de architectuur zit. De grasvelden vormen daarbij het tapijt waar de flats op staan. De bomen en struiken voegen verticale contrasten aan toe, waardoor het groen afwisseling en diepte krijgt.

De kracht van het groen is ook dat het niet is versnipperd maar is samengebracht in grote doorlopende groenzones met watersingels. Door de grote vlakken kan het een tegenwicht bieden aan de grote verkeerswegen en grote gebouwen. Een groot gebouw vraagt immers veel (groene) ruimte en een brede verkeersweg een brede groene berm.

Naast de grote vlakken groen zijn er tussen de stempelbouw en rondom de hoogbouw ook helder afgebakende groene plekken. Langgerekte heester-vakken rond de flats zorgen er bijvoorbeeld voor dat de grote gebouwen niet koud op de grond staan maar een groene plint hebben. Dat maakt de aansluiting tussen het steen en het gras vriendelijker. De bomen staan daarbij dan weer als losse groepen rondom de gebouwen verspreid. Doordat ze hoger zijn dan de laagbouw maar kleiner dan de flats vormen ze een aangename tussenlaag die beide woonvormen met elkaar verbindt.

De schoonheid van een functionele ingetogen openbare ruimte

De straten in Zevenhuizen zijn net als de woningen ontworpen vanuit een wens om een zo efficiënt en functioneel mogelijke wijk te realiseren. Met een soort wiskundige formule is de opzet en breedte van de straten vastgelegd en het materiaal bepaald. Er lijkt geen ontwerper aan te pas te komen en juist in die vanzelfsprekendheid ligt ook de kracht. Het zijn beproefde ingrediënten en eenvoudige recepten, waardoor er weinig plekken zijn waar achteraf aanpassingen nodig zijn om een verkeerd ontwerp te corrigeren.

De functionele, heldere insteek zorgt ervoor dat alle aandacht uitgaat naar het groen en de gebouwen in de wijk en dat je niet afgeleid wordt door bestratingsmaterialen of straatmeubilair. Dat komt ook omdat het parkeren vaak gescheiden is van de groene zones en er tussen de stempels steeds kleine parkeerterreintjes zijn.

Tip!

- ★ Houd het simpel: kopieer waar mogelijk bestaande profielen en materialen.
- ★ Voer kleine reparaties aan de straat uit met oude materialen, zodat er geen verschillen in veroudering zichtbaar zijn.
- ★ Behoud het verschil tussen het asfalt in de hoofdwegen en de grijze betonstraatstenen in de woonstraten.
- ★ Verbijzonder alleen de plekken direct rond de flats als onderdeel van de plint van het gebouw.
- ★ Laat het gras verruigen rond hoofdwegen, de teen van taluds en in grote velden.
- ★ Houd het gras strak rond flats, langs paden en taludranden.

Herontwikkeling als opgave

Ook woningen hebben een eindige levensduur en er komt een moment dat ze niet meer voldoen aan de eisen voor het gebruik of energiezuinigheid. De keuze is dan een ingrijpende verbouwing of sloop en nieuwbouw. In wijken waar er van één type woning heel veel zijn gebouwd zoals in Zevenhuizen betekent dit dat er dan al snel een totale straat of buurt wordt aangepakt. Zo'n herontwikkeling heeft een groot effect op het stadsbeeld. Bij het grondig opknappen van woningen gaat bij voorkeur een hele stempel ineens op de schop. Bij sloop ontstaat de keus of de nieuwbouw er ongeveer hetzelfde uit moet zien als wat er stond of dat er iets anders kan komen.

In de woonvelden staat vanuit het oorspronkelijke beeld herhaling, eenheid en eenduidigheid altijd centraal. Als er een deel wordt vervangen is het logisch de nieuwbouw te baseren op dezelfde opzet en qua hoogte, richting en kleur en materiaal aansluiting zoeken op de omgeving. Dat betekent niet dat precies hetzelfde terug moet komen, maar wel dat oud en nieuw dezelfde kenmerken hebben. Vooral bij kleinschalige 'reparaties' van een paar rijtjes in een stempel is dit de meest praktische oplossing, omdat de bestaande wegen en groenstructuren blijven gehandhaafd.

In de parkzones en wijkranden is altijd meer ruimte geweest om af te wijken van de standaardprincipes. Vooral langs de ring en in de winkelcentra zijn al mooie voorbeelden van hoe sterk afwijkende vormen, kleuren en materialen een verrijking opleveren, zonder dat ze de ruimtelijke eenduidige opzet van de wijk ondergraven. Komt daar nieuwbouw, dan is het logisch om die eigenzinnigheid door te zetten. Het levert niet alleen bijzondere plekken op, maar het verrijkt ook de opzet van de wijk.

> Een geslaagd voorbeeld van een ontwikkeling buiten de woonvelden. Een afwijkende vorm, kleur en materiaal en lekker veel ruimte eromheen.

> Een geslaagd voorbeeld van een herontwikkeling binnen het veld. Een nieuwe opzet maar wel met de bekende ingrediënten van Anklaar.

Tip!

- ★ Zoek binnen de woonvelden altijd aansluiting op bestaande zaken zoals kleur, hoogte, vorm.
- ★ Grijp de vrijheid buiten de woonvelden aan om iets nieuws toe te voegen aan de wijk.

INTERMEZZO

> Mheenpark: een stuk landschap midden in de stad

Het Mheenpark is een klassiek voorbeeld van het ijzersterke Apeldoorns recept, waarbij vanaf de eerste schetsen voor een nieuwe wijk ook een groot wijkpark is mee-ontworpen. Net als bij de andere parken die zo ontstonden, is ook het Mheenpark qua invulling een kind van zijn tijd: je herkent de vormtaal van de jaren zestig. Hierdoor sluit het park goed aan op zijn omgeving. Het is enig in zijn soort en vergroot daarmee de rijkheid van soorten parken in Apeldoorn.

In lijn met de stedenbouwkundige opvattingen van de ontwerpers uit de jaren zestig werden in Zevenhuizen alle functies (wonen, werken, recreatie) strikt van elkaar gescheiden en ondergebracht in naast elkaar gelegen gebieden. Het Mheenpark vervulde een belangrijke rol als recreatieplek voor de bewoners van de wijk.

Het park is ontworpen door de gemeentelijke landschapsarchitect Henk Barkhoff, die ook het Matenpark heeft ontworpen. Beide parken hebben parallellen maar ook grote verschillen. De parallel ligt vooral in de centrale rol van waterpartijen in het parkontwerp en het gebruik van inheemse beplanting. Het grote verschil is dat het Mheenpark duidelijk afgebakend in de wijk ligt (scheiden van functies: jaren zestig), terwijl het Matenpark met tentakels in de wijk doorloopt, waardoor minder duidelijk is waar het park overgaat in het wijkgroen (verweven van functies: jaren zeventig).

Het Mheenpark bestaat uit een groot aantal open ruimten met daartussen singels en beplan-

tingsstroken van in de omgeving van nature voorkomende soorten zoals els, es en populier, aangevuld met spaarzaam gebruik van meer exotische boomsoorten. Elke ruimte heeft een specifieke functie, bijvoorbeeld als speelplek, trapveld, natuurzone of evenementenruimte.

Het park is op veel plekken afgesloten met grote dichte beplantingsstroken, waardoor het pas te beleven is als je het park in gaat. Alleen waar waterpartijen zijn, is het park 'opengelegd' en is er via de brede grastaluds en het water meer zicht op wat er verderop in het park of aan de overzijde van het water gebeurt.

Door de combinatie van strak en los is het park geen wilde natuur waar het groen ongehinderd woekert en groeit. Het is eerder een stuk landschap waar natuur en cultuur elkaar afwisselen en versterken. Juist die variatie maakt het park zo mooi. Als bezoeker waan je je eerder in het buitengebied dan midden in de stad.

> De natuurlijke oeverranden, vele waterplanten en inheemse bomen langs de kant roepen een duidelijk natuurbeeld op. Een voor het droge Veluwe Apeldoorn bijzonder soort 'natte natuur' die benadrukt dat Zevenhuizen in het lagere deel van de stad ligt.

> Water langs de randen van de wijk blijft zichtbaar omdat oevers strakker worden gemaaid. Zo ontstaat een geleidelijke overgang van de geordende wijk naar de natuurlijkheid van het park.

> Eén van de open plekken in het park waar ruimte is voor verblijf en recreatie. Hier is het beeld strakker dan hierboven, en zorgt een afwisseling van boomgroepen en heuvels voor verschillende aantrekkelijke verblijfsplekken.

